



Bryssel 15.7.2015
COM(2015) 339 final

**KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE,
EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN
KOMITEALLE**

Energian kuluttajien aseman vahvistaminen

{SWD(2015) 141 final}

1. JOHDANTO

Energiaunionin strategisissa puitteissa¹ esitetään visio energiaunionista, ”jonka keskiössä ovat kansalaiset, jotka sitoutuvat energiajärjestelmän muutokseen, saavat uusista teknologioista hyötyä energialaskujensa pienentyessä ja osallistuvat aktiivisesti markkinoiden toimintaan, ja jossa suojellaan heikoimmassa asemassa olevia kuluttajia”.

Euroopan energia-ala on viime vuosikymmenen aikana ollut muutosten kohteena, mutta energian vähittäismarkkinat, joihin tässä tiedonannossa keskitytään, eivät ole pysyneet kehityksessä mukana. Kuluttajat – kotitaloudet, yritykset ja teollisuus – eivät voi kaikilta osin hyödyntää käynnissä olevaa energia-alan muutosta, hallita järkevästi kulutustaan ja pienentää energialaskuaan muun muassa seuraavien esteiden vuoksi:

- Kuluttajien (tai kuluttajien puolesta toimivien luotettavien välittäjien ja energiapalveluyritysten, kuten ostoyhteenliittymien) on vaikea arvioida markkinoiden tilannetta ja mahdollisuuksia, koska kustannuksista ja kulutuksesta ei ole saatavilla asianmukaista tietoa eivätkä tarjoukset ole riittävän läpinäkyviä.
- Verkkokustannusten, verojen ja erityisesti maksujen osuus keskivertokotitalouksien lopullisessa sähkölaskussa kasvaa.
- Kilpailu on riittämätöntä monilla vähittäismarkkinoilla, aktiivinen osallistuminen ei palkitse ja vaikeudet energiantoimittajan vaihtamisessa toimivat pidäkkeenä.
- Asumiseen liittyvien energiapalveluiden markkinoiden kehittymättömyys ja kysynnänohjaus kaventavat kuluttajien valinnanmahdollisuuksia.
- Estämällä kuluttajia tuottamasta energiaa omaan käyttöön vähennetään niiden hyötymismahdollisuuksia.
- Epätasainen tiedonsaanti ja mittavat uusien kilpailijoiden markkinoille pääsyn esteet hidastavat käytettävissä olevan kehittyneen tekniikan ja kehittyneiden käytäntöjen, kuten älykkäiden mittausjärjestelmien, älykkäiden laitteiden, hajautettujen energialähteiden ja energiatehokkuutta parantavien keinojen, käyttöönottoa.

Komission visio sähkömarkkinoiden uudesta markkinarakenteesta tähtää energian kuluttajien aseman vahvistamiseen muun muassa liittämällä tukku- ja vähittäismarkkinat paremmin toisiinsa. Uusien ja innovatiivisten energiapalveluyritysten olisi uutta tekniikkaa hyödyntämällä annettava kuluttajille mahdollisuus osallistua täysimääräisesti energia-alan muutokseen kulutustaan halliten, tarjottava energiatehokkaita ratkaisuja, jotka tuovat kuluttajille säästöä, ja edistettävä energiankulutuksen yleistä vähenemistä.

2. KOLMEN PILARIN STRATEGIA ENERGIAN KULUTTAJIEN ASEMAN VAHVISTAMISEKSI

Kansalaisten, kuluttajien ja sidosryhmien laajan kuulemisen – vuoden 2014 alkupuoliskolla järjestetty julkinen kuuleminen² mukaan lukien – ja komission johtamien asiantuntijaryhmien³

¹ COM(2015) 80 final.

² <http://ec.europa.eu/energy/en/consultations/consultation-retail-energy-market>

keskustelujen perusteella seuraavat kolme seikkaa on todettu keskeisiksi kuluttajien aseman vahvistamisessa: kuluttajien vaikutusmahdollisuudet; älykodit ja älykkäät verkot; tiedonhallinta ja tietosuoja.

2.1. Kuluttajien toimintamahdollisuuksien lisääminen

2.1.1. Parantamalla tiedotusta säästetään rahaa ja energiaa

Kuluttajat käyttävät keskimäärin 6,4 prosenttia kokonaiskulutuksestaan sähkөөn, kaasuun, lämmitykseen ja jäähdytyksen. Tämä on 15 prosenttia enemmän kuin viisi vuotta sitten. EU:ssa noin 40 prosenttia energiasta käytetään rakennuksissa. Lämmityksen ja jäähdytyksen osuus tästä on 80 prosenttia⁴.

Tehokkaampi energiankäyttö on keskeinen tekijä kuluttajien energialaskujen pienentämisessä, ja sen vuoksi energiatehokkuus otetaan huomioon kaikessa energiaunionia koskevassa päätöksenteossa. Vaikka rakennuskannan kunnostaminen on tässä keskeisellä sijalla, myös yksinkertaisten välineiden, kuten lämmityksen säätölaitteiden ja termostaattien, asentamisella voi jo olla merkittävä vaikutus energiankulutukseen. Huomattavaa energiansäästöä voidaan saada aikaan myös lisäämällä esimerkiksi lämmityskattiloiden, televisioiden, jääkaappien ja pesukoneiden energiatehokkuutta. Osana tätä pakettia esitetty energiamerkintädirektiivin tarkistamista koskeva ehdotus lisää edelleen läpinäkyvyyttä, kannustaa valmistajia innovoimaan ja auttaa kuluttajia valitsemaan harkitusti kaikkein energiatehokkaimpia laitteita.

Siirtymällä yksityisen kulutuksen mittaamiseen ja laskutukseen asuinkerrostaloissa ja monitoimirakennuksissa voidaan vähentää lämmityksen/jäähdytyksen kysyntää 10–30 prosenttia⁵. Kokemus on myös osoittanut, että tieto- ja viestintätekniikkaan perustuvat sovellukset, joiden avulla loppukäyttäjät saavat tietoa kulutuksestaan internetin kautta, voivat auttaa asukkaita vähentämään kulutustaan noin 8 prosenttia pelkästään lämmitystapojen muutoksella.⁶

Energian sisämarkkinoita koskevalla lainsäädännöllä ja energiatehokkuusdirektiivillä on vahvistettu kuluttajien oikeudet saada tarkkoja mittaus- ja kulutustietoja. Läpinäkyvät ja ajantasaiset laskutustiedot lisäävät kuluttajien luottamusta ja sitoutumista. Kuitenkin valtaosa eurooppalaisista saa nämä tiedot enintään kerran tai kahdesti vuodessa, ja mittaamista koskevat riidat ovat yleisiä. Jotta kuluttajat voisivat ymmärtää paremmin energialaskujensa sisällön, komissio aikoo arvioida yhdessä kansallisten sääntelyviranomaisten kanssa, miten kuluttajalaskujen sisällön selkeyttä ja vertailtavuutta voitaisiin lisätä. Tämän pitäisi myös tehdä kuluttajat tietoisemmiksi energiahintojen ja -laskujen eri osatekijöistä muun muassa parantamalla verkkokustannusten, verojen ja maksujen läpinäkyvyyttä.

Kaikkien kuluttajien ja kuluttajien puolesta toimivien luotettavien välittäjien ja energiapalveluyritysten pitäisi saada helposti reaaliaikaista tai lähes reaaliaikaista tietoa kulutuksesta, jotta ne voivat mukauttaa kulutusta ja säästää energiaa. Tällaista reaaliaikaista

³ Älykkäitä verkkoja käsittelevä erityisryhmä, kansalaisten energiafoorumi ja sen asiantuntijaryhmät, jotka keskittyvät heikommassa asemassa oleviin kuluttajiin ja kuluttajiin energiamarkkinoiden toimijoina, Eurooppalaisen neuvoa-antavan kuluttajaryhmän energia-alaryhmä.

⁴ Lähteet: Energian hinnat ja kustannukset Euroopassa, COM(2014) 21, 29.1.2014, Energiatehokkuus ja sen myötävaikutus energiavarmuuteen ja vuoteen 2030 ulottuviin ilmasto- ja energiapolitiikan puitteisiin, COM(2014) 520 final, 23.7.2014. Näitä ja muita kysymyksiä (kuten synergiaa sähköverkkojen ja lämmitys- ja jäähdytysverkkojen välillä) käsitellään tulevassa lämmitystä ja jäähdytystä koskevassa Euroopan unionin strategiassa ja rakennusdirektiivin uudelleentarkastelussa.

⁵ Lähde: Energiatehokkuusdirektiivin vaikutusten arvioinnin liite, SEC(2011) 779 final, 22.6.2011.

⁶ Tutkimus ”Reducing energy consumption in buildings with ICT SMART 2013/0073”.

tietoa ei välttämättä tarvita laskutustarkoituksessa, ja siksi tieto voisi olla kuluttajien saatavilla suoraan mittausjärjestelmästä standardoidun liitännän kautta.

Älymittarit⁷ ovat avainasemassa, kun tarkkoja kulutustietoja annetaan vapaasti ja useasti saataville ja kun pyritään parantamaan laskutusta ja vähentämään mittaukseen liittyviä riitoja. Jäsenvaltioilta saadut tiedot osoittavat, että 72 prosentilla eurooppalaisista kuluttajista on määrä olla älykäs sähkömittari vuoteen 2020 mennessä⁸. Älymittareiden laajamittainen käyttöönotto on toteutettu, käynnissä tai suunnitteilla tällä hetkellä 17 jäsenvaltiossa⁹. Tällaisten mittareiden käyttöönoton hyödyt ja kustannukset on jaettava tasapuolisesti toimialan ja kuluttajien kesken ottaen huomioon kustannus-hyötyanalyysit ja yrittäjä- ja kuluttajajärjestöjen näkemykset.

Valmistellessaan energiatehokkuutta koskevan lainsäädännön (energiatehokkuusdirektiivin ja rakennusten energiatehokkuutta koskevan direktiivin) uudelleentarkastelua ja sähkömarkkinoiden rakennetta koskevaa aloitetta komissio pohtii, miten kuluttajat voisivat hyötyä helpommin ja entistä useammin saatavilla olevista kulutustiedoistaan, mukaan lukien mahdollisuus pyytää älymittaria, jos niitä ei oteta järjestelmällisesti käyttöön kyseisellä alueella.

2.1.2. Kuluttajille annetaan laajat toimintamahdollisuudet

Käynnissä oleva energia-alan muutos antaa kuluttajille uusia mahdollisuuksia hyötyä aktiivisesta roolistaan. Kuluttajien kaikkialla unionissa olisi voitava vapaasti valita, millä tavalla he haluavat aktiivisesti osallistua energiamarkkinoihin eli osallistuvatko he suoraan vai siirtämällä energiapäätöksensä luotettaville välittäjille ja energiapalveluyrityksille, kuten kuluttajan puolesta toimiville ostoyhteenliittymille.

a) Toimittajan vaihtaminen – hyödynnetään vertailtavuuden parantumista

Kaikkien kuluttajien saama oikeus valita paras energiasopimus ja haluamansa energialähde on keskeinen EU:n energian sisämarkkinoiden tuoma muutos. Monet kansalaiset eivät kuitenkaan edelleenkään tiedä, että heillä on oikeus vaihtaa energiantoimittajaa ja tehdä uusi sopimus. Lisätäkseen kuluttajien tietoisuutta tästä ja muista oikeuksista, komissio laati vuonna 2014 esitteen, jossa kerrotaan EU:n lainsäädäntöön sisältyvistä keskeisistä energian kuluttajien oikeuksista¹⁰.

Energiantoimittajan vaihtamisen on oltava teknisesti helppoa, nopeaa ja luotettavaa. Kansallisten sääntelyviranomaisten aloitteet **vaihtoaikojen lyhentämiseksi ovat tässä suhteessa tervetulleita**¹¹. Kuluttajien valinnanvapautta ja kilpailua yleensä rajoittavien vaihtomaksujen ja -seuraamusten poistamista voitaisiin harkita.

⁷ Älymittari on sähköinen järjestelmä, joka voi mitata energiankulutusta ja tarjota enemmän tietoa kuin tavanomainen mittari sekä lähettää ja vastaanottaa tietoja sähköisen viestinnän muodossa. Ks. energiatehokkuusdirektiivin 2012/27/EU 2 artiklan 28 kohta.

⁸ Vertailutiedot älykkään mittauksen käyttöönotosta EU27-maissa painopisteenä sähkö, COM(2014) 356: 16 jäsenvaltiota on sitoutunut asentamaan vuoteen 2020 mennessä 245 miljoonaa älymittaria, joiden arvo on noin 45 miljardia euroa.

⁹ Ruotsi, Italia, Suomi, Malta, Espanja, Itävalta, Puola, Yhdistynyt kuningaskunta, Viro, Romania, Kreikka, Ranska, Alankomaat, Luxemburg, Tanska, Irlanti ja Latvia.

¹⁰ http://ec.europa.eu/consumers/consumer_evidence/consumer_scoreboards/10_edition/docs/consumer_market_brochure_14_1027_fi.pdf ja

http://www.acer.europa.eu/Official_documents/Acts_of_the_Agency/Publication/ACER_Market_Monitoring_Report_2014.pdf

¹¹ Euroopan energia-alan sääntelyviranomaisten neuvosto.

Ennen kaikkea vaihtamisen perustana on oltava helposti saatavaa, läpinäkyvää, luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa hinnoista sekä sopimuksen laadusta ja asiakastyytyväisyydestä. Tällaista tietoa voisi saada esimerkiksi luokitusjärjestelmistä, joissa asiakkaat antavat palautetta kaikista markkinoilla toimivista energiantoimittajista ja tarjouksista. Tieto siitä, minkä tyyppisiä energialähteitä energiantoimittajat käyttävät ja mikä on niiden osuus¹², auttaa kuluttajia tekemään valistuneempia valintoja.

Komissio tulee työskentelemään kansallisten sääntelyviranomaisten kanssa läpinäkyvyyss- ja luotettavuuskriteerien kehittämiseksi energiasopimusten vertailuvälineitä varten ja sen varmistamiseksi, että kaikilla kuluttajilla on mahdollisuus käyttää ainakin yhtä riippumatonta ja todennettavaa vertailuvälinettä, jonka avulla kuluttajat voivat arvioida nykyistä sopimustaan markkinoilta saatavilla oleviin tarjouksiin.

Komissio pyrkii määrittämään yhteistyössä kansallisten sääntelyviranomaisten kanssa mainonnassa ja laskuissa esitettäviä keskeisiä tietoja koskevat vähimmäisvaatimukset erityisesti hintavertailun osalta. Tässä käytetään pohjana toimialan ja kuluttajajärjestöjen alustavaa työtä ja kansalaisten energiafoorumissa määritettyjä hyviä käytäntöjä¹³.

Vähittäishintojen sääntely voi olla erityisen merkittävä este kilpailun toteutumiselle, kuten energiaunionitiedonannossa todetaan. Jäsenvaltiot mainitsevat usein puutteellisesti toimivat vähittäismarkkinat tai sosiaalisen suojelun tarpeet hintasääntelyn perusteluna. Sosiaalipolitiikan tavoitteet, kuten muita heikommassa asemassa olevien kuluttajien suojelu säännellyillä tariffeilla, eivät ole läpinäkyviä ja voivat itse asiassa lisätä sekä heikommassa asemassa olevien että muiden kuluttajien energiakustannuksia. Siksi pitäisi tutkia muita, kestävämpiä ja täsmällisiä toimenpiteitä, joilla jäsenvaltioita voidaan auttaa purkamaan loppukäyttäjien hintasääntelyä. Komissio tekee jäsenvaltioiden kanssa yhteistyötä, jotta hinnat, jotka sääntelyn vuoksi ovat kustannuksia alhaisemmat, voidaan energiaunionistrategian mukaisesti asteittain poistaa ja samalla varmistaa, että heikommassa asemassa olevien kuluttajien kohdennettu suojelu toteutuu tässä yhteydessä. Muut jäsenvaltiot voivat ottaa oppia esimerkiksi Irlannista, jossa hintasääntelyn asteittainen poistaminen on onnistunut.

b) Ymmärretään kysynnänohjauksen kautta saatavan jouston arvo

Vaihtelevan uusiutuvan energian kasvun vuoksi kysynnänohjaus on entistäkin tärkeämpää. Energiatsehokkuus ja kysynnänohjaus ovat usein parempia vaihtoehtoja kysynnän ja tarjonnan tasapainottamiseksi kuin se, että rakennetaan tai pidetään toiminnassa enemmän voimalaitoksia tai verkkajohtoja. On selvää, että oikeus päättää kulutuksen joustoon osallistumisesta on aina oltava kuluttajalla.

Joissakin osissa Eurooppaa kulutuksen jousto vähittäismarkkinoilla on jo todellisuutta. Yhdistyneessä kuningaskunnassa on joustavien automaattisten kysynnänohjausohjelmien ansiosta saatu teollisuus- ja toimistorakennuksissa 24 prosentin kustannussäästöt ja sähkön kulutus on vähentynyt 10–36 prosenttia.¹⁴

Keskeinen kysynnänohjauksen mahdollistava tekijä ovat kuluttajille annettavat **hintasignaalit, joilla palkitaan joustavaa kulutusta**. Hintasignaaleja voidaan antaa

¹² Esim. kuten direktiivin 2009/72/EY 3 artiklan 9 kohdan a ja b alakohdassa jo säädetään.

¹³ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2012111314_citizen_forum_meeting_working_group_report.pdf;
https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20131219-e-billing_energy_data.pdf

¹⁴ Fortum 2014, SEAM group 2014 ja Thames Valley Vision pilot scheme, Bracknell UK 2013.

dynaamiseen hinnoitteluun perustuvien toimitussopimusten muodossa tai sopimuksina, joihin liittyy markkina- tai verkko-olosuhteisiin reagoiva kuormituksenvalvonta. Tällaisten sopimusten vaikutukset olisi selitettävä kuluttajille hyvin. Toinen kannustin voisi olla verkkomaksujen alentaminen, jos kulutusta vähennetään, kun verkot ovat ylikuormittuneet. Vaikka kuluttajia olisi kannustettava osallistumaan kulutuksen joustoon, niitä, jotka eivät pysty siirtämään kysyntäänsä, ei kuitenkaan saa rangaista.

Vaikka dynaamiset hintasopimukset ovat edelleen kehityksensä alkuvaiheessa, ensimmäiset kokemukset osoittavat, että niistä on hyötyä kuluttajille¹⁵. Siellä, missä ne ovat jo todellisuutta (esimerkiksi Suomessa ja Ruotsissa), vähittäiskuluttajat valitsevat yhä useammin dynaamisesti hinnoitellun sähkösopimuksen¹⁶ ja säästävät sähkölaskussaan 15–30 prosenttia. Vireillä oleva energiatehokkuusdirektiivin uudelleentarkastelu ja markkinoiden uuden rakenteen toteuttamista koskevat lainsäädäntöehdotukset tarjoavat tilaisuuden arvioida, miten voitaisiin lisätä ajallisesti eriytettyjen sopimusten saatavuutta.

c) Pienennetään energialaskuja tuottamalla energiaa omaan käyttöön

Hajautetut tuotanto- ja varastointivaihtoehdot yhdistettynä kysyntäpuolen joustoon voivat lisätä kuluttajien mahdollisuuksia tyydyttää ja hallita (osaa) energiatarpeistaan itse ryhtymällä energian tuottajiksi ja kuluttajiksi ja pienentää siten energialaskuaan.

Hajautettu uusiutuvan energian tuotanto kuluttajien omaan käyttöön tai verkkoon toimitettavaksi voi toimia hyödyllisenä keskitettyjen tuotantolähteiden täydentäjänä. Jos omassa kulutuksessa vallitsee hyvä tasapaino tuotannon ja kuormituksen välillä, se voi auttaa vähentämään verkon hävikkiä ja ylikuormitusta sekä pienentämään pitkällä aikavälillä verkkokustannuksia, jotka muutoin tulisivat kuluttajien maksettaviksi.

Jos kuluttajat tuottavat oman sähkönsä uusiutuvan energian järjestelmissä paikan päällä, ne kuluttavat vähemmän verkkosähköä. Tämä vaikuttaa siihen, miten verkkotariffit lasketaan. Verkkotariffien olisi oltava kuluttajien kannalta yksinkertaisia ja läpinäkyviä. Ne olisi määritettävä kustannuksiin perustuvalla ja oikeudenmukaisella tavalla tukien samalla energiatehokkuutta ja uusiutuvaa energiaa koskevien tavoitteiden saavuttamista.

Energian tuotantoa omaan käyttöön käsitellään tarkemmin tämän tiedonannon ohessa julkaistavassa valmisteluasiakirjassa.

d) Lisätään kuluttajien osallistumista välittäjien ja kollektiivisten järjestelyjen kautta

Useissa jäsenvaltioissa on käynnistetty yhä useammin kollektiivisia järjestelyjä ja paikallisyhteisöjen hankkeita. Yhä useammat kuluttajat ovat mukana kollektiivisessa energiantuotannossa ja osuuskuntamuotoisissa järjestelyissä hallitakseen paremmin energiankulutustaan. Tällainen kuluttajien *toteuttama* innovointi johtaa myös kuluttajia *palvelemaan* innovointiin ja synnyttää uusia liiketoimintamalleja. Syntyy energiapalveluyrityksiä, ostoyhteenliittymiä, välittäjiä, tietoa käsitteleviä yrityksiä ja muita

¹⁵ Suomessa kotitalouksien sähkön hinnat laskivat vuonna 2014 jatkuvissa kiinteähintaisissa sopimuksissa 4 prosenttia ja spot-hintoihin sidotuissa sopimuksissa, jotka ovat olleet halvin sopimusluokka vuodesta 2012 lähtien, noin 10 prosenttia. Lähde: Energiavirasto 2015.

¹⁶ Ruotsissa kiinteähintaiset sopimukset ovat edelleen yleisimpiä (43 % vuonna 2012), mutta vaihtuvahintaisten osuus (27,5 %) on kasvussa (+17 % vuositasolla). Vuonna 2012 sähkön kokonaiskustannukset olivat asiakkaalle, jolla oli tavallinen vakiosopimus, 50 prosenttia suuremmat kuin asiakkaalle, jolla oli joustava sopimus. Lähde: Energi Inspektion, vuosikertomus 2013.

välittäjäyrityksiä ja usein myös kuluttajajärjestöjä, jotka auttavat kuluttajia tekemään parempia energiasopimuksia ja vapauttavat ne hallinnollisista menettelyistä ja raskaalta selvittelytyöltä.

Tämä avaa myös uusia mahdollisuuksia paikallisyhteisöille ja viranomaisille, joiden alueelliset ja paikalliset energia-aloitteet voivat paikallistasolla tarjota arvokkaan yhteyden päätöstentekijöiden, kansalaisten ja innovoijien välille.

Kaupunginjohtajien energia- ja ilmast sopimuksen (Covenant of Mayors) on allekirjoittanut yli 6000 kaupunkia. Tämä osoittaa, että paikallisviranomaiset ovat halukkaita toimimaan aktiivisesti uudessa energiajärjestelmässä tukemalla innovatiivisia paikallisia energiaratkaisuja, kuten älykkäitä kaupunkeja ja yhteisöjä koskevan eurooppalaisen innovaatiokumppanuuden puitteissa kehitettyjä ratkaisuja.

Komissio jatkaa kaupunginjohtajien energia- ja ilmast sopimukseen liittyvää työtään, jotta kuluttajien osallistumista energiamarkkinoille ja energiaunionin hallintoon voidaan helpottaa muun muassa paikallisten energia-aloitteiden kautta. Lisäksi uusiutuvaa energiaa ja energiatehokkuutta koskevien direktiivien tarkistaminen sekä markkinoiden rakennetta koskeva aloite tarjoavat tilaisuuden arvioida, kuinka voitaisiin helpottaa mahdollisuuksia käyttää innovatiivisia energiantoimittajia, kollektiiviset järjestelyt mukaan lukien.

2.1.3. Taataan täysi suoja kuluttajille

EU:n lainsäädännössä annetaan energiankuluttajille jo nyt laajat oikeudet, joiden täytäntöönpano on edelleen etusijalla. Komissio arvioi näiden oikeuksien täytäntöönpanoa ja antaa tarkempia ohjeita yhteistyössä kuluttajajärjestöjen ja sääntelyviranomaisten kanssa. Energiaa koskevien säädösten sisällyttämistä kuluttajansuojaa koskevasta yhteistyöstä annetun asetuksen liitteeseen harkitaan. Ensisijainen vastuu energiankuluttajien oikeuksien toteutumisen valvonnasta ja suojelusta kuuluu edelleen jäsenvaltioille.

Kun vaihtoehtoja ja tarjontaa on enemmän, kuluttajilla on oltava entistäkin suurempi varmuus siitä, että he saavat tehokasta suojaa sopimattomia kaupallisia menettelyjä vastaan. Tällaisia käytäntöjä ja valituksia energia-alalla tutkivat viranomaiset voisivat hyötyä tiiviimmästä yhteistyöstä muiden jäsenvaltioiden vastaavien viranomaisten kanssa.

Energiaköyhyys on myös merkittävä kysymys. Se edellyttää jäsenvaltioiden toimia, joissa sosiaali- ja energiapolitiikan toimenpiteet kohtaavat. Energiaköyhyyttä on torjuttava laajemmassa sosiaaliturvan kontekstissa väheksymättä tarvetta kohdennettuun, tulokselliseen apuun, jossa on otettu huomioon energia-alan parhaat käytännöt¹⁷.

Työssä, jota sidosryhmien kanssa on tehty kansalaisten energiafoorumissa¹⁸, on tullut selvästi esiin, että energiatehokkuuden parantaminen on usein paras pitkän aikavälin ratkaisu energiaköyhyyteen. Jäsenvaltioiden olisi otettava tämä huomioon toimissa, joita ne toteuttavat täyttääkseen EU:n lainsäädännössä asetetut kuluttajien haavoittuvuuden vähentämistä ja

¹⁷ Näihin sisältyy usein erityisesti energiaan liittyviä toimia, kuten energiatehokkuuden parannuksia, joilla voidaan minimoida energian tuhlaileva käyttö ja pienentää heikossa asemassa olevien kuluttajien energialaskuja.

¹⁸ Ks. Guidance document on Vulnerable Consumers (heikommassa asemassa olevia kuluttajia koskeva ohjeasiakirja), marraskuu 2013: http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20140106_vulnerable_consumer_report_0.pdf.

energiaköyhyyteen puuttumista koskevat velvoitteensa¹⁹. Tässä yhteydessä kansalaisten energiafoorumi helpottaa kaikkein tuloksellisinta apua eli ennen kaikkea energiatehokkuuden parantamista koskevien parhaiden käytäntöjen vaihtoa.

Jotta jäsenvaltioiden olisi helpompi täyttää tätä koskevat velvoitteensa ja jotta voitaisiin lisätä läpinäkyvyyttä, komissio aikoo pohtia, miten energiaköyhyyttä koskevaa EU:n laajuista tietojenkeruuta ja seuranta voitaisiin parantaa varmistaen samalla turvallisuus, yksityisyys ja henkilötietosuoja. Kuluttajien haavoittuvuuden²⁰ ja energiaköyhyyden määrittämiseksi voitaisiin harkita yhteisiä vähimmäiskriteerejä.

2.2. Tehdään älykodeista ja -verkoista todellisuutta

Verkoissa ja kodeissa käytettävien älykkäiden tekniikoiden pitäisi yksinkertaistaa kuluttajien osallistumista uusille vähittäismarkkinoille eikä luoda rasitteita. Integroitujen automatisoitujen ratkaisujen avulla voidaan yksinkertaistaa kuluttajien toimia yhdistämällä älykkäät mittausjärjestelmät älykkäisiin kodin energianhallintajärjestelmiin ja älylaitteisiin, joiden avulla on helppo hallita kulutusta, osallistua kulutuksen joustoon tai sopeuttaa kulutus mahdollisimman tarkasti omaa mikrotuotantoa vastaavaksi energiahintatietojen perusteella. Tällaiset älykkäät tekniikat edistävät myös sähköajoneuvojen käyttöönottoa.

Jotta sekä kuluttajat että energiajärjestelmä saisivat tällaisista tekniikoista parhaan mahdollisen hyödyn, asennettavien älykkäiden mittausjärjestelmien on tarjottava tarkoituksenmukaisia toimintoja²¹. Lisäksi kehittyneen mittausinfrastruktuurin käyttöönoton olisi taattava tekninen yhteentoimivuus sekä kuluttajien mahdollisuus saada kulutustietonsa avoimen standardiliitännän kautta²².

Eurooppalaiset standardointielimet²³ ovat jo vahvistaneet älykkäitä mittareita ja älykkäiden verkkojen yleistä arkkitehtuuria ja yksittäisiä komponentteja varten täydellisen standardikokoelman, joka kattaa sekä tekniikka- että tietoliikennekysymykset (eli tiedonsiirtoprotokollat). Komissio seuraa tiiviisti näiden standardien täytäntöönpanoa ja aikoo analysoida, sovelletaanko älykkäitä verkkoja ja älykkäitä mittausjärjestelmiä koskevia eurooppalaisia standardeja sekä mittausjärjestelmiin suositeltuja toimintoja johdonmukaisesti, varmistaakseen, että niillä saadaan aikaan halutut toiminnot ja yhteentoimivuus.

Standardit ja yhteentoimivuus ovat tärkeitä myös kodin sisällä älykkäiden laitteiden ja energianhallintajärjestelmien välisessä tietoliikenteessä, jotta kysynnänohjausvalmiudella varustettujen laitteiden asentaminen ja käyttäminen kotona olisi helppoa. Toimialaa olisi tuettava, jotta se voi viimeistellä tällaiset standardit²⁴ ja alkaa soveltaa niitä nopeasti. Tulisi myös pyrkiä synergiaan muiden kodeissa käytettävien järjestelmien (esim. vesihuollon) kanssa, jotta myös niiden kulutusta voidaan optimoida älykkäiden laitteiden avulla.

¹⁹ Ks. tutkimus vuodelta 2015 <https://ec.europa.eu/energy/en/content/energy-poverty-may-affect-nearly-11-eu-population-study>.

²⁰ Komission käynnissä oleva selvitys kuluttajien haavoittuvuudesta keskeisillä markkinoilla Euroopan unionissa: http://ec.europa.eu/chafea/consumers/tenders_2013_cons_08.html

²¹ Komission suositus 2012/148/EU älykkäiden mittausjärjestelmien käyttöönoton valmistelusta, 9. maaliskuuta 2012.

²² Esim. USB-liitäntä ja DSLM/COSEM-koodatut tiedot.

²³ Euroopan standardointikomitea (CEN), Euroopan sähkötekniikan standardointikomitea (CENELEC) ja Euroopan telealan standardointilaitos (ETSI).

²⁴ Esim. ETSI/OneM2M, Ontology for Smart Appliances, Energy Labelling.

EU:n rahoitusta käytetään edelleen älykoti- ja älyverkkotekniikoita koskevaan tutkimukseen ja demonstrointiin sekä niiden turvallisuuden parantamiseen, jotta voidaan edistää EU:n yritysten kansainvälistä kilpailukykyä tällä korkean lisäarvon alalla.

Lisäksi on ratkaisevan tärkeää hallita verkkoinvestointeja ja -toimintoja kustannustehokkaasti uusissa olosuhteissa. Jakeluverkonhaltijoiden palkkiojärjestelmien pitäisi vastata kustannuksia ja kannustaa niitä osallistumaan kustannustehokkaasti innovatiivisten verkkoratkaisujen käyttöön ja toimimaan neutraaleina markkinoiden toiminnan helpottajina, kun ne vastaavat tietojen käsittelystä.

Jäsenvaltioiden ja toimialan olisi hyödynnettävä täysimääräisesti Euroopan rakenne- ja investointirahastoja ja Euroopan strategisten investointien rahastoa älykkään tekniikan käyttöönoton yhteisrahoittamiseen. Investoinnit älykkääseen energiatekniikkaan ja tutkimukseen, myös Horisontti 2020 -ohjelman kautta, tuovat samaan aikaan monia rinnakkaisia etuja parantamalla Euroopan kilpailukykyä korkean lisäarvon teollisuudenaloilla, kuten muun muassa digitaaliset sisämarkkinat edellyttävät.

Komissio aikoo yhteistyössä Euroopan energia-alan sääntelyviranomaisten neuvoston sekä energia-alan sääntelyviranomaisten yhteistyöviraston kanssa varmistaa, että kansallisten sääntelyviranomaisten suhtautuminen jakeluverkonhaltijoita koskevaan sääntelyyn kannustaa innovointiin ja kustannustehokkuuteen sekä energianjakelutoimintojen laadun läpinäkyvyyteen.

2.3. Tiedonhallintaan ja tietosuojan kiinnitetään erityistä huomiota

Suuri osa tulevien energiamarkkinoiden arvosta syntyy suurista tietovirroista ja tieto- ja viestintätekniikan laajemmasta integroinnista energiasysteemiin. Siksi tahon, joka kerää ja käsittelee tietoja älykkäiden mittausjärjestelmien tai kuluttajien toimintamahdollisuuksia lisäävien muiden palvelujen yhteydessä, pitäisi antaa kuluttajalle ja mahdollisille kuluttajan nimeämille kolmansille osapuolille suora pääsy näihin tietoihin. Pääsy pitäisi antaa toimivalla ja syrjimättömällä tavalla²⁵. Tämä on oleellista, jos mittaus- tai laskutusyhteisö tarjoaa markkinoilla myös muita palveluja. Tietojen käsittelyssä voidaan noudattaa erilaisia malleja²⁶, mutta tietojen saatavuutta hallinnoivien yhteisöjen neutraalius on erittäin tärkeää.

Lisäarvopalvelujen osalta pääsy kuluttajan kulutus- ja laskutustietoihin on oltava ainoastaan kuluttajan valtuuttamilla kolmansilla osapuolilla. Komissio aikoo vuonna 2016 ehdottaa osana digitaalisia sisämarkkinoita koskevaa strategiaa vapaan datavirran eurooppalaista aloitetta²⁷, jossa tietojen (kuten energiatietojen) omistajuus, yhteentoimivuus, käytettävyyys ja saatavuus otetaan huomioon.

Energia-alan on edelleen oltava eturintamassa tietoturvan sekä kaikkien kuluttajien yksityisyyden suojan ja tietosuojan varmistamisessa.

Parhaillaan käsiteltävissä komission ehdotuksissa verkko- ja tietoturvaa koskevaksi direktiivi ja yleiseksi tietosuoja-asetukseksi puututaan esiin nouseviin tietojen käsittelyyn liittyviin

²⁵ Energiatietojen direktiivi 2012/27/EU ja komission suositus 2012/148/EU älykkäiden mittausjärjestelmien käyttöönoton valmistelusta.

²⁶ Raportti osoitteessa https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/xpert_group3_first_year_report.pdf.

²⁷ <http://ec.europa.eu/priorities/digital-single-market/>

riskeihin. Odotettaessa, että tietoturvaa ja yksityisyyden suoja koskeva yleinen sääntelykehys kehittyä tällä tavalla, komissio on työstänyt energia-alan sidosryhmien kanssa alakohtaisia välineitä.

Komissio antoi lokakuussa 2014 suosituksen²⁸, jossa annetaan jäsenvaltioille ja teollisuudelle suosituksia siitä, kuinka tehdä tietosuojaa koskeva vaikutustenarviointi, jonka avulla ne voivat ennakoita mahdollisia vaikutuksia rekisteröityjen oikeuksiin ja vapauksiin ja toteuttaa tiukkoja turvakeinoja²⁹. Suosituksen noudattaminen antaa energia-alalle mahdollisuuden olla tietosuojan eturintamassa mahdollisimman epäbyrokraattisella ja kustannustehokkaalla tavalla.

3. PÄÄTELMÄT JA JATKOTOIMET

Energiaunionistrategiassa esitetty kuluttajien aseman vahvistaminen tarkoittaa sitä, että kuluttajat ovat kukoistavan ja toimivan energiajärjestelmän keskiössä. Tähän vaadittavat toimet voidaan esittää tiivistetysti seuraavissa kymmenessä kohdassa:

1. Kuluttajille tarjotaan usein, myös lähes reaaliaikaisesti, pääsy osittain standardoituin, merkityksellisiin, täsmällisiin ja ymmärrettäviin tietoihin kulutuksesta ja siihen liittyvistä kustannuksista sekä energialähdetyypeistä.
2. Energiatoimittajan vaihtamisesta tehdään nopeaa ja yksinkertaista kilpailevien toimittajien läpinäkyvien ja suoraan vertailukelpoisten tarjousten avulla ja poistamalla esimerkiksi haitalliset vaihtomaksut.
3. Varmistetaan, että kuluttajilla on edelleen täysi suoja uusilla energiamarkkinoilla, myös sopimattomia kaupallisia menettelyjä vastaan.
4. Kuluttajille annetaan mahdollisuuksia ryhtyä aktiivisiksi energia-alan toimijoiksi ja hyötyä siitä. Esimerkkinä voidaan mainita kulutuksen mukauttaminen ja vähentäminen hintakehityksen mukaan tai auttaminen uusiutuvan energian vaihtelevan tuotannon tasapainottamisessa joustamalla kulutuksessa tai tuottamalla tai varastoimalla energiaa.
5. Kulutus-/mittaustiedot pidetään kuluttajien määräysvallassa; jos kuluttajat antavat muille tahoille (energiantoimittajille ja välittäjille) pääsyn tietoihinsa, heidän yksityisyytensä ja tietosuojansa on taattava.
6. Kuluttajille annetaan mahdollisuus hyödyntää kilpailukykyisiä ja läpinäkyviä markkinaperusteisia tarjouksia, ja annetaan heikossa asemassa oleville ja/tai energiaköyhyydestä kärsiville kuluttajille kohdennettua ja toimivaa apua, jossa otetaan huomioon parhaat käytännöt ja edistetään energiatehokkuutta ja energiansäästöä.
7. Kuluttajille tarjotaan mahdollisuus osallistua markkinoihin luotettavien välittäjien tai kollektiivisten tai paikallisyhteisöjen järjestelyjen kautta. Näillä välittäjillä on oltava tasapuolinen pääsy markkinoille ja kulutusta koskeviin tietoihin, ja niitä on valvottava samalla tavalla kuin energiantoimittajia.

²⁸ Komission suositus 2014/724/EU älykkäiden verkkojen ja älykkäiden mittausjärjestelmien tietosuojaa koskevan vaikutustenarvioinnin laadintamallista.

²⁹ Suosituksella edistetään komission ja alan asiantuntijoiden yhdessä laatiman tietosuojaa koskevan vaikutustenarvioinnin laadintamallin testausta ja käyttöä. Mallin on tarkoitus toimia arvioinnin ja päätöksenteon välineenä yhteisöille, jotka suunnittelevat tai toteuttavat investointeja älykkäiden verkkojen alalla.

8. Varmistetaan, että älykkäät kodinkoneet ja komponentit ovat täysin yhteentoimivia ja helppokäyttöisiä ja että älykkäät mittausjärjestelmät sopivat käyttötarkoitukseensa ja niissä on suositellut toiminnot, jotta niistä on kuluttajille mahdollisimman paljon hyötyä.
9. Varmistetaan kustannustehokas ja vakaa verkkojen toiminta; varmistetaan, että jakeluverkonhaltijat tai muut asiasta vastaavat tahot käsittelevät mahdollisesti kaupallista arvoa omaavia mittaustietoja syrjimättömästi.
10. Vahvistetaan tutkimuksen, innovoinnin ja teollisuuden välistä yhteyttä älykoti- ja älyverkkotekniikoiden alan kansainvälisen kilpailukyvyn kehittämisessä yhteistyössä kaikkien markkinatoimijoiden kanssa.

Monet näistä asioista voidaan toteuttaa voimassa olevalla EU:n tason ja kansallisen tason lainsäädännöllä ja toimivalla valvonnalla. Toimia on toteutettava jäsenvaltiotasolla. Teollisuuden, kuluttajajärjestöjen ja kansallisten sääntelyviranomaisten yhteisillä aloitteilla on myös tärkeä rooli energiaunionin hallinnoinnissa. Voimassa olevan lainsäädännön (energiatehokkuusdirektiivi, rakennusten energiatehokkuutta koskeva direktiivi ja uusiutuva energiaa koskeva direktiivi) tulevat uudelleentarkastelut, verkkosäännöt ja suunniteltu uusi markkinoiden rakennetta koskeva aloite sekä niiden vaikutusten arvioinnit antavat mahdollisuuden kartoittaa, missä EU:n tason toimet ovat tarpeen, jotta kuluttajien asemaa voidaan vahvistaa. Energiamerkintädirektiivin tarkistaminen on ensimmäinen askel, jolla autetaan kuluttajia tekemään harkittuja valintoja energialaskunsa pienentämiseksi.